

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

น ทิ ปุพฺพชิตฺโต ปฺรुพฺภาคี

สมโณ โหติ ปรี วิเรชญนฺโตติ.

อนุสนธิพระธรรมเทศนา มีบุพพารสืบเนื่องเป็นลำดับมา วาระนี้จะพรรณนาความในพระโอวาทปาฏิโมกข์ กึ่งหลังแห่งพระคาถาดั้น เพื่อให้เกิด

น ทิ ปุพฺพชิตฺโต ปฺรุพฺภาคี

สมโณ โหติ ปรี วิเรชญนฺโต.

แปลความว่า “บรรพชิต ผู้เข้าไปจำ ไปเบียดเบียนผู้อื่น สัตว์อื่น หากเป็นสมณะไม่” ดังนี้.

บรรพชิตนั้น ได้แก่นักบวช แต่นักบวชนั้นมีมาก ตามลัทธิและศาสนา

บรรพชิตเหล่านั้นย่อมเข้าใจว่า มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นใหญ่อยู่ภายนอก สถิตอยู่บนสรวงสวรรค์ คอยประสิทธิ์ประสาทพรให้ตามปรารถนา บางพวกก็ถือว่าไฟเป็นทวดแห่งสวรรค์ มีหน้าที่นำความประสงค์ของตนไปแจ้งแก่พระเป็นเจ้า เมื่อพระเป็นเจ้าทราบแล้ว มีประสิทธิ์ประสาทพรให้ตามความประสงค์ ส่วนผู้ที่มีความเชื่อถืออย่างแรงกล้า ก็ฆ่าสัตว์หรือถึงฆ่านุชย์บุชชาภัย บางพวกก็

เข้าไปเบียดเบียนฆ่าคุณธรรมของเขาเสียหมดแล้ว ก็สิ่งเป็นพระเจ้าอยู่ ณ ภายใน ทั้งบังคับให้กายวาจาของเขาระทำและพูดตามด้วย ผู้เช่นนี้ท่านเปรียบว่าเหมือนไม้สอดที่ข่มไปด้วยยาง แม้บุคคลจะยกขึ้นจากน้ำ ตั้งอยู่บนฝั่ง ก็ยังไม่ควรจะเป็นเชื้อเพลิงได้ ฉะนั้น เพศของเขาเป็นบรรพชิต ผู้ห่างไกลจากกามารมณ์ แต่ส่วนจิตใจอุดมสมบูรณ์ไปด้วยบาปธรรม เหมือนต้นไม้ใหญ่ แต่

สมณะนั้น ได้แก่ผู้สงจากบาปธรรม สมด้วยคำพระคาถาพุทธภาษิตว่า

“โย จ สมเมติ ปาปานิ อญฺญูถานิ สพุพฺโส

สมิตตฺตา ทิ ปาปานิ สมโณติ ปฺวฺจฺจติ”

ส่วนบุคคลใด ย่อมยังบาปทั้งหลาย ทั้งละเอียดทั้งหยาบ ให้ระงับโดยประการทั้งปวง เพราะความที่บาประงับไปนั้นแล ท่านจึงกล่าวว่า เป็นสมณะ

ความยินดี โทมณัส คือความยินดีร้าย และย่อมเป็นเครื่องผูกบุคคลให้ข้องอยู่ในภพในชาติ จึงเรียกว่าสังโยชน์.

ทางที่จะบรรเทาระงับขจัดและปราบปรามบาปธรรมเหล่านี้ ก็ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ มีสัมมาทิฎฐิเป็นต้น ย่อมขจัดขำศึกของคนได้ดังนี้ คือ สัมมาทิฎฐิ ขจัดอวิชชา, สัมมาสังกัปปะ ขจัดกาม ขจัดภพ, สัมมาสมาธิ

กล่าวคือบรรพชิตผู้ปฏิบัติ เจริญสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ ก็ต้องเป็นผู้มีสัมมาสติ สัมมาวาายมะ เป็นอุปกระ เจริญสัมมาสมาธิ ก็ต้องมีสัมมาสติ สัมมาวาายมะ ประคับประคองเช่นกัน เจริญสัมมาทิฎฐิ ก็ต้องมีสัมมาสติ สัมมาวาายมะ อุดหนุน ไม่เช่นนั้นสัมมาทิฎฐิจักไม่เกิดหรือตั้งอยู่ได้ และการที่จะเจริญอริยมรรค ก็ต้องอาศัยขั้นตี ถ้าไม่มีขั้นติดทน เช่นเขาคีมา ก็ติดอบ

อย่างย้ง ดังนี้.

ข้อนี้ย่อมเป็นความจริง เพราะเมื่อผู้ปฏิบัติใช้สติศึกษาขั้นตี แผลเผากิเลสให้หมดหมดดับไปแล้ว นั่นก็เป็นนิพพาน เมื่อนิพพานเกิดขึ้นดับกิเลสแล้ว ธรรมะก็เป็นสันติ บุคคลผู้ประพฤดิธรรม ก็เป็นสมณะ ผู้สงบระงับตามความดับของกิเลสสนั่น ๆ กล่าวคือ ถ้านิพพานนั้น เป็นตทั้งคณิพพาน ดับกิเลส

เศษเหลืออยู่ ธรรมะนั้น ก็เป็นอนุปาทิสตสันติ บุคคลผู้ประพฤดิธรรมนั้นก็ เป็นสมณะที่ ๔ คือพระอรหันตญาณสพ ดังนี้.

สมณะทั้ง ๔ ชั้นนี้ เป็นชั้นอุกกถต เรียกว่าพระอริยบุคคล บุคคลผู้ประเสริฐสูงสุดในพระพุทศาสนา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงยกเป็นบุชารหะ บุคคล แยกออกตามมรรคตามผลอย่างละ ๔ มีพระบาลีสำหรับสาธยายว่า

มาฆบูชาเทศนา กัณฑ์ที่ ๖ สมณกา

พระสุพจนมุนี (ผิน สุวโจ ป.๖) วัดบวรนิเวศวิหาร
กรุงเทพมหานคร

พระธรรมเทศนาในโอกาสกัณฑ์กาลทางพระพุทธศาสนา

คณะธรรมยุต

จัดพิมพ์เผยแพร่

อานิสงสผลแห่งการฟังธรรมของผู้ใดในธรรมปฏิบัติ เป็นลำดับไป.

ดำเนินความว่า เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสสรรเสริญสติศึกษา-ขั้นตีว่า เป็นคปธรรม เครื่องเผาผลาญบาป และเป็นนิพพานธรรม เครื่องดับเครื่องเย็น ซึ่งเป็นธรรมาธิยฐาน คือแสดงแต่ข้อธรรมล้วน ๆ แล้ว เพื่อจะทรงแสดงผลแห่งขั้นติธรรมนั้น โดยบุคคลาธิยฐานอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุทำ

นั้น ๆ. แต่เมื่อกล่าวสั้นก็มี ๓ ชนิด คือ เป็นอเจลกะ เพราะไม่มีท่อนผ้าปกปิดร่างกาย ซึ่งเรียกว่าทักัมพร ผู้มุ่งฟ้าชนิด ๑, เป็นชฎิล เพราะไว้หนวดเคราเกล้าผมเป็นเชิง นุ่งหม่นั่งสัตว์ชนิด ๑, เป็นปริพพาชก มีบริกขารตามลัทธิของคนชนิด ๑, นักบวชเหล่านี้ย่อมประพฤดิวัตรตามลัทธิของตน ๆ แต่วัตรนั้นก็มีอยู่ ๒ อย่าง คือหนักไปทางคลุกคลีด้วยกาม ซึ่งเรียกว่า กามสุขัลลิกานุโยค

เข้าใจว่า การปราบปรามล้างผลาญชีวิตสัตว์ ที่เป็นข้าศึกของพระเป็นเจ้าได้บุญ เพราะพระเป็นเจ้าโปรด บางพวกก็ถือว่าการฆ่าสัตว์เป็นอาหารไม่บาป เพราะพระเป็นเจ้าสร้างมาสำหรับให้เป็นอาหารของมนุษย์ บางพวกไม่ได้มุ่งอาสาพระเจ้าเช่นนั้น แต่ยกเอาความทุกข์ยากในปัจจุบันของสัตว์ขึ้นปรารภว่าการฆ่าสัตว์ได้บุญ เพราะช่วยให้พ้นทุกข์หรือพ้นจากความเป็นสัตว์ เป็นการกรุณา

ข้างในเป็นโพรง มีไส้เน่าหรือตัวเสฉวนซึ่งอาศัยเปลือกหอยอยู่. บรรพชิตเหล่านี้ ประพฤดิปฏิบัติผิดธรรมะ แม้เพียงหลักยุติธรรมซึ่งเป็นขั้นคำก็ห่างไกล หันหลังให้พระอริยมรรค หันหน้าเข้าสู่บาปอกุศล ทำคนให้พอกพูนไปด้วยอิจจา โลภะ ดังคำพระคาถาเตือนไว้ว่า “อิจฺจาโลกสมฺปาปฺโน สมโณ ทิ ภวิสฺสติ” แปลความได้ว่า บรรพชิต ผู้ถึงพร้อมด้วยอิจจาและโลภะ จักเป็น

ดังนี้. พระคานานี้ ระบุชี้สมณะอย่างอุกกถต คือผู้สงบบาปธรรมได้ทุกอย่าง ทั้งอย่างหยาบ ทั้งอย่างกลาง ทั้งอย่างละเอียด.

บาปธรรมอย่างหยาบนั้น ได้แก่ขั้นวิติกมกะ คือกิเลสที่ล่วงไหลออกทางกาย ทางวาจา ทางกาย ให้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤดิผิดในกาม ทางวาจา ได้แก่พูดปด พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ ซึ่งเป็นอนริยโวรหาร คือถ้อยคำไม่

สัมมาสติ สัมมาวาายมะ ขจัดปริยฎฐานกิเลส, สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ ขจัดวิติกมกะกิเลส. เมื่อบรรพชิตผู้ปฏิบัติธรรม ดำเนินตามองค์ อริยมรรคเหล่านี้ ก็สงบขึ้นไปเป็นลำดับ คือเมื่อเจริญสัมมาวาจา ก็เป็นสนุดวาโจ ผู้มีวาจาสงบ เมื่อเจริญสัมมากัมมันตะ ก็เป็น สนุดกาโย มีกายสงบ เป็น นิตตทณฺโฑ นิตตสฺสฺโถ ผู้มีท่อนไม้และศัสตราอันวางเสียแล้ว เมื่อเจริญ

เขาต่ามา ก็ตัดอบ เขาหนักมา ก็หนักไป ดังนี้แล้ว ความสงบแม้แต่เพียงกาย วาจาก็ไม่มีขึ้นได้ จะป่วยกล่าวไปถึงความสงบใจสงบจิต สมด้วยพุทธศาสน-สุภาษิตว่า “สีลสมาธิคุณานํ ขนฺติ ปธานการณํ” แปลความไว้ว่า ขันตีเป็นประธานเป็นเหตุของคุณธรรมทั้งหลาย คือศีลและสมาธิ ดังนี้. เพราะฉะนั้น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงได้ทรงยกขั้นติธรรมว่า

ได้เพียงชั่วครู่ชั่วขณะ ธรรมะก็เป็นตทั้งคสันติ บุคคลผู้ประพฤดิธรรมนั้น ก็เป็นตทั้งคสมโณ หรือสมมติสมณะ ถ้านิพพานนั้นเป็นสตฺปาทิสเสส ดับกิเลสได้เด็ดขาดเฉาะอย่าง เช่นดับสังโยชน์ได้ ๑ คือ สักกายทิฎฐิ วิจิกิจจา สีสัพพต-ปฺรามาส ธรรมะก็เป็นสตฺปาทิสเสสสันติ บุคคลผู้ประพฤดิธรรมนั้น ก็เป็นสมณะที่ ๑ คือพระโสดาบัน ถ้านิพพานนั้น ดับราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลงไปอีก

“จตฺตาริ ปฺริสฺสุถานิ อฏฺจปฺริสฺปฺกฺคฺลา” ๔ คู่ ๘ บุคคล เป็นอาหุเนยยะ ควรแก่ของค่านับ ปาหุเนยยะ ควรแก่ของต้อนรับ ทักกิณเยยะ ควรแก่ทักษิณาทาน อัญชลิกรณียะ ควรแก่อัญชลีกรรม **อนุดฺตรํ ปฺญฺญกฺขเขตฺตํ โลกสุสฺส** เป็นเนื่อนาบุญของโลกอย่างยิ่ง เพราะท่านเหล่านี้ ที่เป็นสมณะที่ ๔ ก็เป็นผู้หมดอาสวกิเลส ไม่มีกิเลสตัณหาที่จะมาบังมาแย่งมาแอบแฝงเกียดกันกินอานิสงส์

บุคคลผู้ประพฤดิปฏิบัติ โดยถูกต้องบริบูรณ์แล้ว ให้เป็นสมณะ, การเป็นสมณะนั้น มิใช่เป็นเพราะเหตุสักว่าเพศที่เป็นบรรพชิต หรือการประพฤดิปฏิบัติที่ผิด จึงได้ตรัสกึ่งที่สองแห่งพระคาถา ยกบุคคลคือบรรพชิตผู้เป็นนักบวชอันแสดงเพศเป็นนักธรรมชั้นปฏิเสธว่า

อย่าง ๑ หนักไปทางทรمانร่างกาย เช่นถืออดอาหาร ทำทุกกรกิริยา ย่างกิเลส ซึ่งเรียกว่าอตฺตกิลมถานุโยคอย่าง ๑ อันเป็นที่นิยมอย่างสูงในครั้งนั้น ข้อปฏิบัติทั้ง ๒ ประการนี้เป็นทางไร้สามัญผล เพราะฉะนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้ทรงยกขั้นปฏิเสธในเบื้องต้นแห่งปฐมเทศนาว่า “**อุโถ อนุตา ปุพฺพ-ชิตฺเตน น เสวิตพุพฺา**” ส่วนสุด ๒ อย่างอันบรรพชิตไม่ควรเสพ ดังนี้

แล้ว และสั่งสอนผู้อื่นให้ประพฤดิปฏิบัติตาม บางพวกก็ตั้งการบูชา ปรารถนาสมบัติกามคุณในทิพพโลกเป็นต้น บรรพชิตเหล่านี้ แม้จะเป็นผู้มีเพศเป็นนักบวช ออกห่างจากเคหะสถานแล้วก็ตาม แต่ส่วนจิตใจยังหนาแน่นปกคลุมชุ่มเปียกไปด้วย รากะ โทสะ โมหะ ผู้ที่ยอมตนเป็นผู้อาสาสมัครรับใช้พระเป็นเจ้า ก็คือยอมตนเป็นทาสของกิเลสตัณหา รากะ โทสะ โมหะ นั่นเอง กิเลส

สมณะได้อย่างไร ดังนี้.

เพศของเขาเท่านั้นเป็นสมณะ แต่ความประพฤดิปฏิบัติเป็นอีกอย่างหนึ่ง เหมือนบุคคลที่ไม่ใช่ นักเรียน แต่สวมเครื่องแบบนักเรียน ไม่ใช่เจ้าหน้าที่สวมเครื่องแบบเจ้าหน้าที่ แล้วเที่ยวอวดอ้างว่าเป็นนักเรียน เป็นเจ้าหน้าที่ ฉะนั้น.

ประเสริฐ ถ้อยคำที่ไม่เป็นอริยะ. อย่างกลาง ได้แก่ปริยฎฐานะ คือกิเลสที่ฟุ้งขึ้นกลุ่มมรุมจิต ซึ่งได้แก่นิเวรณ ๕ คือ กามฉันท์ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจะ กุกกฺจจะ วิจิกิจจา. อย่างละเอียด ได้แก่อาสวะที่หมักหมมอยู่ภายใน ซึ่งเรียกว่ากามาสวะ อาสวะสายกามบั้ง ภาวาสวะ อาสวะสายภพบั้ง อวิชชาสวะ อาสวะสายอวิชชาบั้ง. บาปธรรมเหล่านี้ ย่อมอำนวยผลให้เป็นอกิษณา คือ

สัมมาอาชีวะ ก็เป็น อาชีวะสมฺปาโน ผู้ถึงพร้อมด้วยอาชีวะ ตรงกันข้ามกับ อาชีวีวิปฺปาโน ผู้มีอาชีวีวิบัติ. เมื่อเจริญสัมมาสมาธิ ก็เป็น สนฺตมโน สฺสมหาจิต เป็นผู้มีใจสงบ มีจิตตั้งมั่นด้วยติ เมื่อเจริญสัมมาทิฎฐิ ก็เป็น ทิฎฐิสมฺปาโน ผู้สมบูรณ์ด้วยทิฎฐิ ตรงกันข้ามกับทิฎฐิวิปฺปาโน ผู้มีทิฎฐิวิบัติ องค์แห่งพระอริยมรรคเหล่านี้ มีสัมมาสติและสัมมาวาายมะ เป็นเครื่องอุปการะทุกข้อ

เป็นอุปการะใหญ่ในการเจริญอริยมรรค ดังพระคาถาประพันธ์พุทธภาษิตในเบื้องต้นแห่งโอวาทปาฏิโมกข์ว่า

“**ขฺนฺติ ปรมํ ตโป ตีติกฺขฯ**

นิพฺพานํ ปรมํ วทฺนฺติ พุทฺธา.”

พุทธบุคคลทั้งหลาย กล่าวว่า ตีติกขาขันตี เป็นคปธรรมและนิพพานธรรม

บุคคลผู้ประพฤดิธรรมนั้น ก็เป็นสมณะที่ ๒ คือพระสกทาคามี ถ้านิพพานนั้นดับสังโยชน์เบื้องต่ำได้ทั้ง ๕ คือสักกายทิฎฐิ วิจิกิจจา สีสัพพตปฺรามาส กามราคะ และปฏิฆะ บุคคลผู้ประพฤดิธรรมนั้น ก็เป็นสมณะที่ ๓ คือพระอนาคามี ถ้านิพพานนั้น เป็นอนุปาทิสเสสนิพพาน ดับสังโยชน์เบื้องสูงได้อีก ๕ คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ไม่มีสังโยชน์เป็น

แห่งทานของผู้บริจาค ส่วนสมณะที่ ๓ ที่ ๒ และที่ ๑ แม้จะมีสังโยชน์เหลืออยู่บ้าง สังโยชน์เหล่านั้นก็ไม่เจริญ มีแต่หมดสิ้นไปเมื่อยาทยกบริจาคทานหรือสักการะท่าน ก็ชื่อว่าได้บูชาธรรมให้กำลัง ให้ความอุดหนุนแก่ท่านผู้ปราบปรามกิเลส ร่วมใจกันสังหารอธรรม. ส่วนกิเลสที่ท่านละได้แล้ว ก็เป็นสมุจ-เจตพทาน ไม่กลับมาเกิดขึ้นได้อีก ท่านจึงชื่อว่าวิชิตสังคามิ ผู้มีสงครามอัน

ชนะแล้ว และจะชนะต่อไปตามขั้นของท่าน ดังนี้ สมณะผู้เช่นนี้ เป็นอเวรีไม่มีเวรกับใครๆ เมื่อคนทั้งหลายมีเวรกัน ท่านย่อมภาคภูมิใจ เปล่งอุทานได้ว่า “**สุสุขํ วด ชีวาม เวนิสฺส อเวรีโน**” เมื่อมนุษย์ทั้งหลายมีเวรกัน เราเป็นผู้ไม่มีเวร ย่อมอยู่เป็นสุขหนอ และชื่อว่าเป็น อนาตุโร ไม่มีมีความเดือดร้อนเมื่อคนทั้งหลายมีความเดือดร้อนด้วยทุกข์ เพราะความยึดถือ ท่านย่อมภูมิใจ

คือความสงบเกิดขึ้น ร่างกายก็มีความสุข จิตใจก็ปลอดโปร่ง รู้อรุณรู้ธรรมได้แจ่มแจ้ง ธรรมะข้อใด ซึ่งยังไม่รู้ไม่เห็นก็ปรากฏให้เกิรู้เกิดเห็น ส่วนที่เคยเห็นแล้ว ก็แจ่มแจ้งชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้ตรัสพยากรณ์ตอบคำถามของสังคารวะพราหมณ์ว่า บุคคลที่มีจิตตั้งมั่นเป็นสมาธิ สงบจากนิรวรณ์แล้ว ย่อมเป็นเหตุให้ท้องมนต์ได้แม่นยำ มนต์ที่ท่อง

พระอรหันต์

ตรัสสรรเสริญว่า “**สาหุมฺรียานทสฺสนํ สนฺนิวาโส สทา สุโข**” การได้เห็นพระอริยเจ้าเป็นคุณให้สำเร็จประโยชน์ การอยู่ร่วมกับท่านเป็นเหตุให้เกิดสุขทุกเมื่อบ้าง “**สมณานนฺจ ทสฺสนํ เอตมฺมงฺกมฺมุตตมํ**” การได้เห็นสมณะ เป็นอุดมมงคลบ้าง เป็นต้น ข้อนี้ย่อมเป็นความจริง มีวัดอุนิทาน ซึ่งจะนำมาสาธกได้เป็นหลายอุทาหรณ์ เช่นพระสารีบุตรเถระเจ้าเป็นต้น ที่ได้สำเร็จ

อริโย

อริโย อฏฺจฺจฺโก มคฺโค น อุปฺลพฺกติ สมฺโณปิ ตตฺถ น อุปฺลพฺกติ ... ทุติโยปิ ... ตติโยปิ ... จตุตฺถปิ ... ตตฺถ สมฺโณ น อุปฺลพฺกติ” แปลโดยความว่า “ดูก่อนสุภัททะ อริยมรรคมีองค์ ๘ ย่อมหาไม่ได้ในธรรมวินัยใดแล สมณะแม้ที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ และที่ ๔ อันบุคคลย่อมหาไม่ได้ในธรรมวินัยนั้น โดยประทานอุปมาเป็นฉันทกาลาว่า “อากาศเสว ปทํ นตฺถิ สมฺโณ นตฺถิ

พระอรหันต์

รอบด้าน คนก็คิดเทียบตนได้ ผู้รู้ทั้งหลายก็ไม่สรรเสริญ เมื่อเป็นเช่นนั้น จะมีจิตใจสงบได้อย่างไร เพราะเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติไปในทางไม่สงบเสียแล้วด้วยเหตุนี้ พระโพธิสัตว์ผู้เสวยพระชาติเป็นโคธราชา จึงได้ตรัสตอบแก่คาบสผู้เป็นบรรพชิต ซึ่งประหารพระองค์ว่า “**สมณํ ตํ มณฺเฏนาโน อุปฺจฺจฺฉิ อสฺสยฺถ**” ข้าพเจ้าสำคัญว่า ท่านเป็นสมณะ จึงได้เข้ามาหาท่านผู้ไม่สำรวม

พระอรหันต์

คนหลงมงาย เหมือนควายตาบอด ถือตามๆ กันเป็นเถรสองบาตรก็มีอุปนิสัยสรณิกา บวชด้วยศรัทธาเลื่อมใส มุ่งปฏิบัติธรรมเพื่อออกไปจากทุกข์ก็มีการบรรพชามี ๔ ประเภทดังนี้.

ก็ถ้าจะมีบุคคลเข้ามาบวชในธรรมวินัยนี้ด้วยอาการนั้น ๔ คน ก็จะ เป็นบรรพชิต ๔ ชนิด แต่จะเป็นบรรพชิตเข้าในลักษณะเป็นสมณะเพียง

พระอรหันต์

ส่วนท่านผู้ที่เป็นลัษชี มีศีลเป็นที่รัก มีกาย วาจา ใจ บริสุทธ์ ก็ได้สำเร็จมรรคผล อันคนที่เข้ามาถือเพศในพระพุทธศาสนา ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะทั้งหมด ดังแสดงมาจะนี้. เพราะฉะนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้ตรัสปฏิเสธว่า

- น ทิ ปทุพฺพิโต ปฺรฺอุปฺมาติ**
- สมฺโณ โหติ ปรี วิหฺเจยฺนฺโต**

เปล่งอุทานได้ว่า “**สุสุขํ วด ชีวาม อาตุเรสุ อนาตุรา**” เมื่อมนุษย์ทั้งหลายเป็นผู้เดือดร้อน (เพราะความยึดถือ) เราไม่ต้องเดือดร้อน อยู่เป็นสุขหนอ และท่านชื่อว่าเป็น **อนุสสุกโก** ผู้ไม่มีความทะยานขวนขวาย ท่านย่อมภูมิใจ เปล่งอุทานได้ว่า “**สุสุขํ วด ชีวาม อฺสฺสุกฺเกสุ อนุสฺสุกา**” เมื่อมนุษย์ทั้งหลายต้องวุ่นวาย เราไม่ต้องวุ่นวายอยู่เป็นสุขหนอ ดังนี้. อันความสุขทั้งหลายจะ

วัไ้แล้ว

ไว้แล้ว ก็ไม่หลงลืม มนต์ที่ท่องใหม่ก็แจ่มแจ้งเหมือนน้ำที่ใสสะอาด บุคคลย่อมสามารถส่องดูเงาหน้าได้ฉะนั้น และมีพระบาลีพุทธภาษิตตรัสสรรเสริญว่า “**สมาทิตฺโต ยถาภูตํ ปชานาติ**” ผู้มีจิตตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้สภาวะธรรมตามเป็นจริง เพราะเหตุฉะนี้ จึงได้ทรงแสดงว่า “**นตฺถิ สนฺติปรี สุขํ**” ความสุขนอกจากความสงบไม่มี ดังนี้ ท่านผู้มีสันติธรรมอันได้นามว่า สมณะผู้สงบ

พระอรหันต์

พระอรหต์ผลสาวกบารมีภูมิ ก็เพราะได้เห็นพระอััสสขิเถระ ซึ่งเป็นสมณะขั้นต้น ผู้มีกายวาจาสงบ เป็นเหตุให้ท่านเกิดความเลื่อมใส จนที่สุดได้ฟังธรรมเทศนา แล้วได้ดวงตาเห็นธรรม และได้นำไปแจ้งแก่พระโมคคัลลานะให้บรรลุธรรมเหมือนกับท่าน แล้วพร้อมกันมาบวชในพระพุทธศาสนา เป็นต้น เพราะฉะนั้น จึงได้มีนิพนธ์ภาษิต กล่าวคุณโดยชั้นต่ำว่า “**สมณฺธิ อรณา**

พาทิโร

พาทิโร” สมณะย่อมไม่มีในภายนอก เหมือนกับบรอยเท้าย่อมไม่มีในอากาศ ฉะนั้น ถ้าอริยมรรคมีองค์ ๘ ยังมีอยู่ในโลกเพียงใด โลกก็จะไม่ไร้จากพระอรหันต์เพียงนั้น, อันการที่จะหาสมณะได้ ก็ต้องอาศัยในธรรมวินัยที่มีอริยมรรค ซึ่งเป็นทางสันติ คือแสดงข้อปฏิบัติให้เกิดความสงบทางกายวาจา ใจ ไม่ใช่คำสอนที่ลงโทษแก่ผู้ประพฤติ ซึ่งต้องคือชกหัว กรีดเลือดในศีรษะ

พระอรหันต์

แล้ว “**โโส มํ ทณฺเฏเนน ปหาสิ ยลา อสฺสมฺโณ ตลา**” ท่านประหารข้าพเจ้าด้วยท่อนไม้ ด้วยประการใด ท่านย่อมไม่เป็นสมณะด้วยประการนั้น “**กิฺนฺเด ขฎฺฐาทิ ทุมฺเมธ กิฺนฺเด อชินฺสาฎิยา**” ท่านจะประโยชน์อะไรเล่าด้วยชฎา ท่านจะครองหนังเสือเพื่อประโยชน์อะไร “**อพฺกนฺตรนฺเด คหณํ พาทิโร ปริมฺขุชฺฉิ**” ภายในของท่านรกชฎ แต่ภายนอกเกลี้ยงเกลา ดังนี้.

พระอรหันต์

ผู้เดียวเท่านั้น ส่วนที่ไม่เข้าลักษณะเป็นสมณะมีถึง ๓ ซึ่งมากกว่าตั้ง ๓ เท่าตัว เพราะฉะนั้น การที่ได้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาแล้ว หากชื่อว่าเป็นสมณะทั้งหมดไม่ ข้อนี้ย่อมเป็นความจริง แม้ในครั้งพุทธกาล พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ต้องทรงบัญญัติสิกขาบท ก็เพราะมีบรรพชิตอสังขีผู้ทุศีลประพฤติผิดเกิดขึ้น ตอนทรงแสดงพระธรรมเทศนาอัคคิขันโธปมสูตร ก็เพราะปรารถนบรรพชิต

พระอรหันต์

บรรพชิต ผู้เข้าไปฆ่า เข้าไปเบียดเบียน ผู้อื่นสัตว์อื่น หากชื่อว่าเป็นสมณะไม่ดังอธิบายมา ด้วยประการฉะนี้.

มิได้ ก็เพราะความสงบ ไม่จำเป็นต้องไปปรารถพิสุจน์ค้นหาในที่อื่นไกล เพียงแต่ในร่างกายหรือจิตของเราเ็นเอง ก็เป็นพยานเพียงพออยู่แล้ว เวลาใด ร่างกายนี้ถ้าธาตุ ๔ กำเริบไม่สงบ เวลานั้น ร่างกายนั้นก็หมดความผาสุก ในทางจิตใจ เวลาใดกิเลสเข้ารบกวน เวลานั้นจิตใจก็ปั่นป่วน หากความสุขมิได้ ไม่ต้องกล่าวถึงการที่จะได้ปัญญาพิจารณาเห็นธรรมะ แต่ถ้าตรงกันข้าม

พระอรหันต์

ระงับ จึงเป็นคลังใหญ่ของความสุข มีสุขเป็นสมบัติ ซึ่งพอที่จะแจกจ่ายแก่บุคคลอื่นได้ทั่วโลก เพราะความสุขของท่านนั้น เป็นความสุขที่ยั่งยืน เทียงแท้เยือกเย็น ใช้ไม่หมดจ่ายไม่สิ้น จำเริญอยู่เสมอ เพราะฉะนั้น เมื่อบุคคลได้เห็นท่านก็ดี ได้อยู่ร่วมกับท่านก็ดี ที่สุดเพียงแต่มีใจระลึกถึงท่าน ก็ได้บุญ เพราะย่อมได้รับความสุขอันแผ่มาจากท่าน เหตุนี้ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้

พระอรหันต์

โลก” สมณะทั้งหลายไม่เป็นข้าศึกในโลกนี้ ดังนี้ แต่สมณะเหล่านี้ ย่อมมีเฉพาะในธรรมวินัย ซึ่งประกาศอัฐังคิกมรรค ไม่ทั่วไปในภายนอก เพราะเหตุนี้ เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระประชวรหนัก บรรทมอยู่บนพระแท่นภายใต้ไม้สาละใกล้กรุงกุสินารา สุภัททปริพพาชกเข้าไปทูลถามถึงสมณะในศาสนาอื่น พระองค์จึงตรัสปฏิเสธว่า “**ยสฺมี โข สุภทฺท ฐมฺมวินฺเย**

พระอรหันต์

ของคณ ลุยไฟในกองเพลิง และฆ่าสัตว์เบียดเบียนสัตว์เป็นต้น เพราะผู้ประพฤติน่าสัตว์เบียดเบียนสัตว์ ย่อมขาดหลักคุณธรรม เพียงแต่ความสงบทางกายวาจา ซึ่งเป็นชั้นหยาบที่สุดก็หามิได้ ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงความสงบจิตใจ ซึ่งเป็นชั้นละเอียด ยิ่งชั้นความสงบที่ประณีตอันเกิดจากมรรค ก็ห่างไกลเหมือนฟ้ากับดิน นอกจากนี้ เขายังเป็นผู้มากไปด้วยภัยด้วยเวร มีศัตรู

พระอรหันต์

นี้ปฏิเสธบรรพชิตในภายนอกธรรมวินัย ที่ปราศจากอริยมรรคมีองค์ ๘ ว่าไม่เป็นสมณะ ถึงบรรพชิตผู้บวชในธรรมวินัย ที่มีอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อันเรียกว่าพระพุทธศาสนา ก็หาชื่อว่าเป็นสมณะทั้งหมดไม่ เพราะการบวชของบุคคลมีหลายอย่าง เช่น อุปชีวิกา บวชอาศัยศาสนาเลี้ยงชีพก็มี อุปกิฬิกา บวชเที่ยวหาของเล่นพอเป็นสุขสบายก็มี อุปมุขิกา บวชแล้วเป็น

พระอรหันต์

ผู้ประพฤติชั่ว แต่ยังถือเพศเป็นบรรพชิตอยู่ ทรงแสดงต้นไม้ใหญ่ซึ่งขึ้นอยู่ข้างทาง แต่ข้างในเป็นโพรง ถูกไฟไหม้มีเปลวเพลิงออกทางยอดให้บรรพชิตเหล่านั้นดู แล้วทรงน้อมเข้ามาเปรียบด้วยเพศบรรพชาของนักบวชที่ขาดความสำรวมประพฤติทุจริตทางกาย วาจา ใจ ให้บรรพชิตเหล่านั้นเห็น ในที่สุดบรรพชิตเหล่านั้น ผู้ที่ทุศีล บางพวกอาเจียนเป็นโลหิต บางพวกลึกลงเป็นต้น

พระอรหันต์